

nem času, ko posamezniku kot delčku tega sistema nenehno grozi odstranitev v imenu višjih ciljev, ki so lahko povsem zasebne narave.

Ko je Brodnik uradno že rehabilitiran, čeprav po smrti, razkrije psihiater dejstva, iz katerih je razvidno, da je Brodnik »preveč videl in preveč vedel; to pa ni bilo po volji nekaterim, ki so tedaj imeli moč in oblast. Stalinske metode (...) so bile kaj pripravne za obračun s takšnim človekom.« (Str. 275, 276.) Po rešitvi Brodnikovega primera pa nastopi neki funkcionar, ki spet požene preiskovalni mehanizem; njegov govor, ki knjigo zaključuje, je že znamenje pervertiranosti, ki se ujema s prejšnjo psihiatrovo oceno aфере, in je napoved avtoritativnosti in dogmatičnosti: »... trdim, da je ta naša resnica o našem času tudi edina resnica. Torej večna in nespremenljiva. (...) Resnico moramo torej trdno držati v svojih rokah« (str. 278). Za govornika je Brodnik a priori kriv, kar naj bi dognali z uporabo določenih metod: »(...) biti morajo neka vprašanja, ki bi ga dotakla« (str. 282), izjavi odločno, in na njegov pritisk pa začne komisija spet preiskavo, njena žrtev je že mrtva — nesmiselnost početja je na dlani.

Kritičnega avtorjevega protesta ob takšnem ugotavljanju resnice ni mogoče prezreti.

Kavčičeva knjiga je na meji realističnega načina pisanja, ker si iz položaja, ki ga predstavlja delo preiskovalne komisije, izbere samo nekatere prvine: izjave prič in izvedencv tako, kot so razvrščene na magnetofonskem posnetku. Knjigo sklepa pripis »Konec četrtega traku«. Da gre za »prepis« z magnetofonskega traku, kaže tudi 15. izjava — posnetek anonimnega pisma iz Zagradnice, ki so ga podpisali »sonarodnjaki« in ki je polno patetike, arhaično-bizarne leksike in fraz, kar zveni humorno, komisijo pa seveda razjezi. Izjave si vendarle ne sledijo naključno,

ampak tako, da je iz njih razvidno Brodnikovo življenje od partizanskih let do zopora in do njegove nenadne smrti, ko je bil že izpuščen, ne pa rehabilitiran.

Niti ni ob izjavah nobenih zunanjih opisov prič, prihodov na zasliševanja; celo dialog je reduciran na najmanjši mogoč obseg, na to, kako pričevanje povzema vprašanja, opozorila in opomine komisije. Glavna značilnost vsake izjave je nizanje pripovednih enot, ki morajo ostati nerazvite zaradi narave govorne poročanja. Kljub temu je znotraj njih dosežena karakterizacija nastopajočih in tudi dinamika pripovedi. S tem, da ni komisija opisana, se grozljivost mehanizma oblasti še poveča, zlasti proti koncu knjige, ko postane jasno, da deluje za komisijo spet nekdo, ki ni znan. Podnaslov dela »legenda« je več kot ustrezen; svetopisemske in druge mitične osebe, ki se pojavljajo v običajnih legendah, so pri Kavčiču zamenjale zgodovinske ali vsaj njim podobne osebe, ki imajo v svojih rokah veliko oblasti, načini delovanja pa ostajajo v obeh primerih prikriti in neznan. V drugi polovici dela zamenjajo izjave prič poročila izvedencev, ki so digresije glede na Brodnikovo zadevo. Zanje je značilna visoka stopnja izčrpnosti in dokumentarnosti.

Z Zapisnikom Kavčič nadaljuje usmeritev, ki se je izrazito pojavljala že v romanih o Dimitriju, čeprav se je s svojo zadnjo knjigo pomaknil neprijetno bolj v konkretizacijo, jo je hkrati tudi relativiziral in prav v tem je posebnost te »legende«.

Marjan Dolgan

IZET SARAJLIĆ, LIRIKA

Izbor iz pesništva Izeta Sarajlića (1930), avtorja, ki živi v Sarajevu, je izšel v slovenščini že pred časom* in

* Izet Sarajlić, *Lirika*; prevedel Ivan Minatti, opremila Nadja Furlan. DZS, Ljubljana 1971.

zajema besedila od začetka petdesetih do konca šestdesetih let, ko je izdal precejšnje število zbirk, med katerimi so tudi Sivi vikend (1955), Posvetilo (1961), Tranzit (1963). Kljub vsemu elegija (1967), če omenimo samo nekatere.

V izboru pesmi niso razvrščene po kronološkem zaporedju, v kakršnem so nastajale, temveč je bolj upoštevan tematski vidik. Osrednje mesto pripada vsekakor erotiki, ki je brez moralizatorskih zadreg. Vendar ljubezensko razmerje ne ostaja v zasebnih mejah. V pesmi Rojeni triindvajsetega, ustrelni dvainštiridesetega postane ljubezenski akt zavestna počastitev padlih v drugi svetovni vojni, kajti ti so po pesnikovem mnenju ostali prikrajšani za intimna doživetja mladosti. Pri tem je značilno, da se ne spominja samo žrtev za domovino, marveč vseh mladih, saj navaja različne, tudi tuje, geografsko določljive kraje, kjer so bili doma in kjer so jih njihova dekleta zaman čakala. Za pesnika ljubezen ne more biti nikoli samo intimna zadeva dveh posameznikov, kar pove docela neposredno: »moje najbolj ljubezenske pesmi tebi te bodo spominjale na smodnik (...) na strelske jarke, na fronto v dimu«. Tudi sicer je navzočnost preteklosti velika, spremlja jo antimilitaristična misel. Pesmi postajajo meditacije, s katerimi poskuša vedno znova razmejiti odnose človek-ljubezen-vojna-smrt in še nekatere spremne pojave. Ponekod načne tudi pojave, ki z omenjenimi temami niso v ožji sorodnosti; ljubezenska pesem postane piker odgovor kritikom in njihovim razlagam. Meditacije se porajajo tudi iz njegovih srečanj z naravo, zlasti jesensko, ki prebuja v njem melanholijo in zavest o minljivosti mladosti. Iz naraščajoče razčustvovanosti se rešuje s humorjem, ki ga uporablja tudi kot sredstvo za demitizacijo sam sebe kot pesnika (Adagio lacrimoso, Zgodnji Sarajlić). Seveda ne ostane le pri turobnosti je-

senske narave, v izrazito kontrastni vlogi se pojavlja pomlad.

V vseh Sarajličevih pesmih se kaže temeljna poteza, nikjer ne prevlada čista liričnost, ampak prevlada zdaj jasna povednost, zdaj umljiva meditativnost, retoričnost ali satirični odnos do različnih pojavov. Kljub temu je njegov pesniški izraz izredno komunikativen, ki je hkrati v sorazmerju s precejšnjim številom prigodniških pesmi. Le-te so posledica potovanja po Evropi in različnih doživetij, ki so povezana z njimi. Takšne so npr. pesmi Montreux, Sopotnica, Moskva, Aleksandrovski park in še nekatere.

Izmed pesmi, ki so povezane z literarnim življenjem, je najbolj značilna Elegija ob izvolitvi Aca Šopova za člana akademije, ki je poleg že omenjenega melanholičnega zavedanja, da je mladost minila, satira na elitizem in na ozko pojmovanje književnosti, ki je bilo značilno za našo polpreteklost. Ker je očitno, da je hotel avtor zajeti s svojo satiro čimveč stvari, bi ji morda bolj ustrezala kaka prozna zvrst. Takšna pesnikova naravnost se je najbolj razvila v njegovi knjigi Potujem in govorim (1967), ki je nekakšen preplet krajše proze o evropskih potovanjih, o srečanjih z znanimi literarnimi osebnostmi, zraven so še memoarske skice, dnevniški zapiski in korespondenca; med imeni, ki se pojavljajo v njej, je tudi Jevtušenko. Dokaz sorodnosti obeh pesnikov je tudi Sarajličev prevod Jevtušenkovih pesmi, ki je izšel 1963. Sicer pa ugotavljajo kritiki v Sarajličevi poeziji odmeve Majakovskega in Jesenina.

Prevod Sarajličeve Lirike je delo Ivana Minattija, spremno besedo je napisal Kajetan Kovič; kdo je izbral pesmi, ni nikjer sporočeno, vendar knjiga povsem reprezentira Sarajličevo pesniško snovanje.

Marjan Dolgan